

Sv. Teodor Studita i II. Nicejski sabor.

Dr. Fra. A. Guberina.

Pitanje, što je sv. Teodor Studita¹ († 826.) mislio o vaseljenosti II. nicejskog sabora važno je za kat. teologiju s dvstrukog razloga: a) tu ćemo vidjeti, što su monasi VIII. i IX. v., čiji je pretstavnik bio sv. Teodor, mislili o vlasti rimskoga biskupa nad sveopćim saborom; b) rasvijetlit ćemo držanje naših sv. apostola Ćirila i Metoda prema rimskome primatu, jer je poznato, da panonska legenda spominje samo šest sveopćih sabora.²

U koliko sam mogao opaziti povjesničari i bogoslovi općenito tvrde, da Teodor u ovoj stvari nije bio sebi dosljedan. U početku svojega javnoga rada nijekao bi vaseljenost ovome saboru, dok bi je poslije priznao.³ Mislim, da ovo ipak nije tako sigurno. Ja sam mišljenja, da je Teodor u bitnosti ostao sebi dosljedan; njegova bi promjena bila više akcidentalne, nego bitne naravi.

Iznijet ćemo sve tekste, u kojima Teodor spominje II. nicejski sabor, da nam cijeli problem bude jasniji.

1. — Sv. Teodor Studita se rodio od odličnih roditelja g. 759. u Carigradu. Otac mu je bio porezni činovnik. Pri koncu je svoga života sa svojom suprugom postao redovnik. Teodor je još od mladih godina bio podučavan u knjizi. Osobito ga je zanimala filozofija i bogoslovlje. Na poticaj svoga strica sv. Platina posta monah. U redovništvu se isticao svojom poniznosti i razboritosti. Njegov mu je stric povjerio zadaću, da

¹ U »Glasniku sv. Ćirila i Metoda« br. 3. 1925. i »Novoj Reviji« g. III. br. 3. str. 282—4 ukratko sam orisao nauku sv. Teodora o crkvi.

² Grivec: Pravovernost sv. Ćirila in Metoda, 11 ss.

³ Hergenröther: Photius, I. str. 255; Grivec, op. c. 15.

se stara oko pridignuća pale redovničke discipline. G. 788. bio je od patrijarha Tarazija zaređen za svećenika. G. 794. braća ga izabraše svojim starešinom, što i osta sve do smrti.

Teodor je bio tvrd značaj. Pred poteškoćama nije uzmicao. Cijeli je gotovo njegov život neprestana borba protiv cezaropapizma bizantinskih careva i auličkih biskupa. Najprvo je ustao protiv cara Konstantina VI., koji je otpustio svoju zakonitu ženu i vjenčao Teodorovu rodicu Mariju. Taj njegov otpor stao ga je progonstva. Kad je Konstantinov nasljednik Nicefor rehabilitirao svećenika Josipa, koga je Tarazije patrijarha deponirao, jer je vjenčao Konstantina VI. s Marijom, Nicefor rehabilitirao svećenika Josipa, koga je Tarazije patrijarha Nicefor. Ova je borba poznata u povijesti pod imenom »mehianska afera«. Teodor je bio poslan u progonstvo i u tamnicu bačen. G. 811. poginu car Nicefor u boju; novi car Mihael I. pozva Teodora iz progonstva, Josipa deponira, a Teodor se srdačno izmiri s patrijarhom Niceforom. Nasljednik Mihaelov, Leon IV. Armenac, opet pokrenu ikonoklaško pitanje. Nasta silno progonstvo pravovjernih. Ovi se okupiše oko Teodora. Teodor je bio silno progonjen, bacan iz mjesta u mjesto, iz tamnice u tamnicu. Kad je god. 820. Leon poginuo i pravovjernima je nešto odlanulo. Nu Teodor nije za dugo uživao primirja. Satrven bolima umre 826.

I. Monahu Arseniju piše: »Rim to nipošto nije potvrdio (t. j. rehabilitaciju svećenika simonično ređenih), niti je taj sabor općenitim smatrao, nego samo mjesnim. Niti su tu sjedili zamjenici ostalih patrijarha. Rimski su poslanici zbog drugih posala, a ne sabora, tamo bili poslani«. (P. G. v. 99. 1044 c, d).

II. Ikonoklastični sabor Leona IV. (814.) nastojao je, »da uništi drugi sv. nicejski sabor«. (1116 d)

III. Teoktist monah, ako želi dokazivati, da je pravovjerman, mora, osim ostalih dogmata, ispovijedati, da se svete slike imaju štovati »kako je to definirano u II. nicejskom saboru«. (1528 d)

IV. Nakon što je naveo razne dokaze za ikonofiliju, navodi i onaj iz »drugog nicejskog sabora (koji kaže): »Onaj, koji časti sliku, časti u njoj onoga, koga slika predstavlja«. (1592 c)

V. Ikonoklasti, koji zabacuje II. nicejski sabor, ovako Teodor odgovara: »Evala, baš je tako! Nego onda osuđuje i sljedbenike prvog sveopćeg sabora, koji naučaju, da se Hrist kao čovjek može slikati«. (473 b, c)

VI. Monahu Njkoli dokazuje, da sinoda u Blaherni⁴ nema slike. (Cf. Pargoire, L'eglise bizantine, str. 256). dogmatičkog auktoriteta, jer je bila poslije trulanskog sabora (691.), koji brani ikonofilsku nauku, a suviše je (sinodu u Blaherni) i patrijarsi zabacuju, dok naprotiv nemaju nikakove poteškoće da priznadu drugi nicejski sabor, u koliko se slaže s trulanskim.⁵ (1305 b)

VII. U panegiriku na sv. Platona, priča Teodor, kako je ovaj bio prisutan na saboru, koji se protiv ikonoklasta 786. držao u crkvi 12 apostola. Taj su sabor pobunjeni heretici razjurili, a »kroz kratko vrijeme (Plato) se našao na II. nicejskom saboru«. (828 b)

VIII. Piše jeruzolimskom patrijaru, da nova ikonoklaška sinoda (814.) Lava IV. »slavi onu staru bezbožničku (u Blaherni), a osuđuje pravovjernu« (u Niceji). (1161 c)

IX. Zloća se ikonoklasta vidi odatle, što su zakonitog patrijara (Nicefora) skinuli, a na njegovo mjesto postaviše heretika i »anatemaziraše sinodu u Niceji« (1481 a)

X. U svojoj vjeroispovijesti protiv ikonomaha, nakon što je izjavio, da drži »š e s t općenitih sabora i one mjesne, koji se s općenitima slažu« o nicejskom ovo govori: »I drugu svetu nicejsku sinodu priznajem, kao onu, koja pravovjerno dogmatizira nauku prve (nicejske sinode) i slaže se sa sinodom, koja je prije nje donijela odredbu o sv. slikama« (t. j. trulanskom) (473 d).

XI. U oporuci svojim učenicima čini ispovijest vjere, i u njoj o saboru veli: »Slijedim š e s t svetih i ekumenskih sabora. I još onaj, koji se nedavno drugi put u Niceji sastao«. (1816 a)

XII. Pred biskupom nicejskim, Petrom, brani se od optužbe, kao da on (Teodor) ne bi Taraziju držao patrijarhom

⁴ Sinoda, koju je 753. sazvao Konstantin Kompronim, da osudi sv.

⁵ Bizantinci su davali trulanskoj sinodi važnost sveopćeg sabora, jer su je smatrali integralnim dijelom petoga i šestoga općenitog sabora. zato se obično zove »Quini-seksta« ili sinoda »poslije šeste«.

ni II. nicejski općenitim, veleći: »Tarazija brojimo među sv. oce. a II. nicejski sabor i pismeno i usmeno priznajemo sveopćim, i ako smo gdjekad, gdje ili komu drukčije odgovorili«. (1412 c)

XIII. U vjeroispovijesti, koju je carevima (Mihaelu II. i njegovom sinu) u ime svih pravovjernih poslao, nabraja pojedine sveopće sabore s njihovim definicijama. »Najposlije se d m i s a b o r slijedeći ostale, naučaje, da: jer su u jednome Hristu sva fizična svojstva dvovrsna, to se koliko je nevidljiv, ne može opisati, a opisljiv je, u koliko je vidljiv.« (1601 b)

XIV. Monahu Teodoru, koji je htio, da se ikonoklastima nametnu jednake kazne, kao i manihejcima, svetac odgovara, da to nije pravedno »jer drugi sveti i s v e o p ć i nicejski sabor, one, za koje je dokazano, da su bili ikonomahi, nije liječio kao manihejce«. (1516 a)

XV. Eremiti Teoktistu veli, da mora onako vjerovati, »kako su sv. Oci i s e d a m s v. e k u m e n s k i h sabora odredili«. (1528 c).

2. Ovo su svi dokumenti, koje sam u djelima sv. Teodora o II. nicejskom saboru mogao da nađem. Sigurno nam oni ne otkrivaju jednu stalnu misao, dapače čini se, da se međusobno kose. Radi toga se imaju bolje ispitati i po mogućnosti u harmoniju svesti.

a) Prvi dokumenat je jasan. Vjerojatno je, da je ovo pismo napisano poslije smrti sv. Tarazija († 806.). Stil poslanice ne suponira njega živim, nu svakako je sigurno, da je Teodor, kad ga je pisao već bio opat (794.).

Što Teodor ovdje piše, gotovo sve odgovara istini. Delegati istočnih patrijarha nijesu prisustvovali sinodi; monasi Tomo i Ivan, koji su bili prisutni, nijesu imali pravne delegacije sa strane patrijarha (Mansi, XII, 1134 d; cf. Hergenröther, Storia della chiesa universale, v. 3, p. 37). I ako je Hadrijan I. poslao legate na sabor, ipak sv. Stolica nije odmah ovu sinodu sveopćom priznala (Cf. P. L., 98, 1292 a). Iz Anastazija bibliotekara se jasno vidi, da su još za njegova doba († 879.) mnogi Latini uopće zabacivali II. nicejski sabor. (Mansi, 12, 981) Ivan VIII. u pismu na moravskog kneza Svatopluka poznaje samo 6 sveopćih sabora.

Ako Teodor veli, da papini legati nijesu došli na Istok zbog sabora, već drugih posala, valja da znamo, da je ovaj sabor na dva mjesta držan: u Carigradu i Niceji. Kada je zbog pobune ikonomaha sabor u Carigradu bio raspušten, papini se legati vratiše u Italiju, i ponovno od cara pozvani vratiše se sa Sicilije na Istok. Iz ove je činjenice Teodor lako mogao izvesti, da legati s izričnim nalogom Rima nijesu prisustvovali drugom dijelu sabora, koji se držao u Niceji. U toj misli još su ga bolje mogle utvrditi glasine, što su se u to doba istokom bile pronijele, kao da bi papa svoje poslanike na povratku s Istoka bio deponirao. (Cf. P. L. 99, 1044 d)

Opaziti je, da Teodor u ovome tekstu nije zanijekao svaki ugled rečenome saboru; on izrično tvrdi, da ga je sv. Štolica priznala lokalnim. Za sv. Teodora mjesni sabor od zakonite crkvene vlasti priznat, i ako nema jednaki ugled, kao i općeniti, ipak ima veliki, osobito u vjerskim stvarima. (Cf. P. G. 99, 473 d; 1104 a), zato nipošto ne smijemo baciti s vida činjenicu, da Teodor nikada nije II. nicejskom saboru svaki auktoritet zanijekao.

b) Svi su ostali dokumenti iz ikonoklaškog doba. Braniteljima bi sv. slika vrlo dobro došlo, kad bi se za svoju tezu mogli pozvati na odredbu kakovog općenitog sabora. Kad bi netko sumnjao o općenitosti takovog sabora, razlog i korist svjetovali bi mu, da se prilagodi općem mnijenju, koje priznaje universalnost sabora, e da tako lakše i jednostavnije obrani istinu, za koju se zalaže. Takav se duševni slučaj desio kod sv. Teodora pogledom na drugi nicejski sabor. Mi vidimo, da je Teodor kolebao i teško je sa sigurnošću odsjeći, kud se definitivno priklonuo, da li svom prvotnom nazoru, koji niječe univerzalnost ili općenitom bizantinskom mišljenju, koje priznaje.

Vrlo je čudno, da u djelima, u kojima direkte pobija konomaha, n i k a d ovog sabora ne zove općenitim. Ovo je igurno jedan veliki razlog, da ozbiljno posumnjamo, je li ikada Teodor smatrao ovaj sabor sveopćim.

Naš svetac svjesno i hotice luči među šest vasesnih sabora i II. nicejskog (dok. VI., IX.) Zadnji put, kad obvoj sinodi govori (u oporuci), ne priznaje, nego samo 6 op-

ćenitih sabora; II. nicejski uza njih privezuje, ali ne kao jednake važnosti, već kao neki dodatak njihovim vjerskim definicijama.

Čudno je, da nikad niti jedan kanon ove sinode ne donosi, da pobije herezu,⁶ dok naprotiv 82. kanon trulanske sinode, koja je za nj sveopća, često navodi (Cf. P. G. 99, 377 c; 469 b etc.). Njemu je osobito na srcu, da pobijajući heretike, iznese protiv njih odredbe kakvog sveopćeg sabora. Pa ipak u ovu svrhu nikad ne navodi II. nicejski.

Ikonomahu, koji zabacuje II. nicejski sabor odgovara Teodor: Ako niječeš ovu sinodu, ne priznajesh ni prvi sveopći sabor, jer ono se u ovom sadrži. (dok. V.); u vjeroispovijesti protiv ikonoklasta, prima II. nicejski sabor samo u koliko se slaže sa sinodom, koja je pred njom o sv. slikama definirala (trulanskom) (dok. X.); patrijarsi ne će imati velike poteškoće, da priznadu ugled II. nicejskom saboru u koliko se slaže sa trulanskom sinodom (dok. VI.). Ovaj indirektni i aposteriorni način dokazivanja ugleda II. nicejskog sabora, dokazuje, da študitski higumen nije ovom saboru davao ekumenske vrijednosti i koju bi on sam po sebi imao, već mu zato daje veliku važnost, jer se njegovi dogmatski dekreti sadrže ili barem slažu s nekim drugim sveopćim saborom, naime I. nicejskim i trulanskim.

c) Protiv iznešenog nazora stoji poteškoća iz poslanice 2, 127, u kojoj se Teodor brani od objede, kao da ne bi bio priznavao općenitost drugog nicejskog sabora. (Dok. XII.) Da se stvar dobro razumije, treba znati, da je Teodor u času, kada je pisao ovu poslanicu, (poslije 820 g., nakon smrti Leona IV. Armenca i dolaska Teofila, koji je za čas prestao, da progoni katolike) sav bio obuzet željom, da se pravovjerni jednom slože i liječe rane, što ih je Crkvi zadalo ikonoklaško progonoštvo. Pa zato mu se nipošto nije sviđalo obnovošenje starih prepiraka i inkriminacija, koje su samo mogle da koriste, a katolicima silno škode.⁷ Ništa dakle čudno, kad bi se Teodor

⁶ Valjda pravi iznimku citat, koji smo naveli u IV. dok. Nu to nije nikakav kanon, već obični citat iz sabornog zapisnika.

⁷ U istoj poslanici i gotovo neposredno poslije spomenutih riječi, piše Teodor: »ono, što se nekoć drukčije radilo ne treba sada ispitivati. Jer to daje povod nemirima i nikakve koristi ne nosi, već rada svađama i nanosi štetu Crkvi... Sada je vrijeme sloga, sada je vrijeme suglasnosti« (1412^c d).

u ovome slučaju poslužio restrikcijom mentalnom i mjesto da reče, da je sinodi prepisivao »sveopći ugled«, koji joj je Teodor za ikonoklaške borbe rado priznavao, on je ustvrdio, da je s a m u s i n o d u priznavao sveopćom. Ne znamo, kako bismo drukčije protumačili tvrdnju Teodorovu, da je on i u svojim spisima priznavao općenitost sabora, kako u n i k a k o v o m s p i s u, nama sačuvanom i napisanom prije ove poslanice, ne nalazimo niti j e d n o g a m j e s t a, gdje bi on to izrično tvrdio.

Ona tri dokumenta, koja govore o općenitosti sabora, napisana su poslije ove poslanice. Ništa se nemamo čuditi, da u njima Teodor zove rečeni sabor općenitim, i ako ga takovim u istinu ne smatra.⁸ Cijela je službena (pravovjerna dakako) bizantinska hierarhija bila za sveopćenitost sabora. U krugovima ovih Teodor je još uvijek imao žestokih protivnika. Bilo već i stoga, što se on, jedan prosti higumen, svojom kreposti i umom nametnuo svima i postao stvarnim vođom pravovjernih, a bilo i stoga, što su u visokoj hierarhiji još bile žive uspomene iz mehianske borbe, u kojoj je Teodor tako žestoko napao auličke biskupe i svećenike. Iz poslanice 2, 127 jasno se razabire, da su protivnici protiv njega najjače argumentirali, što on nije priznavao sveopćenitost II. nicejskog sabora. Kad je već jednom prestalo okrutno progonstvo pravovjernih, razbor je od Teodora tražio, da ukloni što moguće više prigode trvenja među vjernicima. Zato je psihološki razumljivo, da se on onako izražavao o ovom saboru, ne bi li smutljivcima digao iz ruke svako oružje.

3. Argumenti, koje smo iznijeli dokazuju, da Teodor sve do g. 820. nije n i k a d a nazvao II. nicejskog sabora sveopćim. Mislim, da ni 4 spomenuta dokumenta, što govore o sveopćenitosti sabora, ipak ne dokazuju, da je on svoje mišljenje pro-

⁸ Treba dobro lučiti među sveopćeg sabora i sabora čije odredbe vežu cijelu Crkvu. Sveopći sabor ne može da bude, ako ga papa, bilo posredno bilo neposredno ne sazove, njemu ne predsjedava i na njemu ne bude moralno zastupana cijela Crkva; dok naprotiv odredbe jednog lokalnog sabora mogu da vežu cijelu Crkvu, ako ih takovim proglasi vrhovna crkvena vlast. Znamo na pr. da su sabori u Kartazi (412—18) i Melivetu (416) bili mjesni, ali su njihove definicije o milosti obvezatne za cijelu Crkvu, jer su ih takovim proglasili rimski pape.

mijenio. Dok se navedeni dokumenti mogu na rečeni način protumačiti, to protiv tvrdnje, da bi on sasvim promijenio svoje mišljenje o naravi II. nicejskog sabora, imamo njegovu oporuku (zadnji njegov spis) u kojoj dobro luči među šest sveopćih i II. nicejskog sabora. Kad je Teodor svoju oporuku pisao, bio je slobodan od svih obzira, pa zato nam ona najbolje može svjedočiti o najdubljem Teodorovom uvjerenju u rečenom pitanju.

Ipak se mora priznati, da je Teodor u ovome pitanju ponešto podlegao uplivu okoline, u kojoj je za ikonoklaške borbe živio. Ovo je bila većim dijelom bizantinska ikonofilska hierarhija i pod njezinim uplivom akomodirao je nešto svoj nazor o sveopćenitosti II. nicejskog sabora.⁹ Ova bi akomodacija bila u tome, što je II. nicejski sabor u početku tako smatrao lokalnim, da njegove odredbe ne mogu da vežu nego samo jedana dio Crkve; dok bi poslije držao, da bi one mogle da vežu cijelu Crkvu, jer vrhovna crkvena vlast ne bi mogla imati ništa protiv toga, pošto se njegove dogmatične definicije potpuno slažu sa crkvenom predajom i javnom naukom jednog (po Teodorovu mišljenju) općenitog sabora (trulanskog). (Cf. dok. VI.)

Oni, koji stoje na stanovištu, da je Teodor za ikonoklaške borbe bitno promijenio svoje mišljenje o samoj naravi rečenog sabora, ne mogu nam iznijeti nijednog jakog razloga, zašto bi Teodor to učinio. U pismu na monaha Arsenija niječe Teodor univerzalnost ovome saboru iz čisto bogoslovnih razloga: rimski ga papa nije takovim smatrao, niti su na njemu patrijarsi bili službeno zastupani. Ako ćemo da prihvatimo mišljenje Hergenröthera, Grivca i dr. moramo ustvrditi ili da je

⁹ Sv. Teodor nije bio do g. 814. dobri prijatelj bizantinske hierarhije, koja je rade služila caru, nego Bogu. Kad je te godine car počeo progoniti sve, što je pravovjerno, našao se na okupu ogromni broj monaha s dobrim dijelom biskupa među njima i patrijarha Nicefor. To je Teodora povoljno raspoložilo prema svojim starim protivnicima. Ovi su odnošaji postali dosta srdačni i intimni, što nam svjedoči međusobna korespondenca. Dok na pr. za cijelo vrijeme do 814. g. imamo od Teodora samo jedno pismo poslano kakovom biskupu (P. G. 99, 1, 11), to od te dobe u izdanju Migne imamo ih 13 (II, 4, 26, 25, 101, 127, 200, 141, 70, 155, 208, 87, 109, 199), a u izd. Mai 11 (3, 41, 188, 11, 86, 195, 18, 85, 166, 221).

papa za Teodorova života priznao v a s e l j e n o s t sabora ili da je Studita promijenio svoj nazor o odnošaju rimskoga biskupa i patrijara prema sveopćem saboru.

Nu povijest nam protivno govori: Rimska stolica još za Ivana VIII. poznaje samo šest sveopćih sabora, a sv. Teodor o vlasti rimskoga pape i patrijara nad saborom g. 821. ovo veli: »Nije moguće, o Gospodine, (velj caru Mihaelu II) . . . ujediniti bizantinsku crkvu, ako se ne slože pet patrijara. Neka se isključe iz Božjih crkava heretici i svoj prijesto zauzme sv. patrijar Nicefor, koji neka sazove sabor . . . i ako već nije moguće, da budu prisutni zamjenici ostalih patrijarha, svakako je moguće ako car hoće, da prisustvuje onaj sa Zapada, kojemu pripada vlast nad sveopćim saborom, ne bi li se došlo do mira«. (P. G. 99, 1420 o).

*

Mišljenje Teodorovo u ovome pitanju ima veliku ekleziološku važnost. Sv. Teodor bio je izrični pristaša rimskog prvenstva, ali ipak njegova ekleziologija nosi na sebi pečat bizantinske (i ako ne one protivrimske!) teologije. Teodor je također bio odvažan i dosljedan muž; teško da je mijenjao svoje nazore. Ali ova dosljednost nikad nije prešla u nerazboritost i tvrdoglavost. Kad je bila potreba on je znao za ljubav općega dobra zatajiti svoje nazore, ali je u svojoj duši zbog toga silno trpio. Takav se slučaj desio Teodoru u pitanju ekumeničnosti II. nicejskog sabora. Zli su jezici, kojima je samo bilo do toga, da stvaraju zamke i intrige, prigovarali Teodoru njegovo uvjerenje o II. nicejskom saboru. Teodor zbog općeg dobra nije tjerao mak na konac, već se, koliko je bilo razložno, prilagodio javnom mnijenju. Ali nikad nije zanijekao sam princip, po kojemu nema općenitog sabora bez pape »kojemu pripada vlast nad ekumenskim zborom«. Baš zato, jer se nije dokazalo, da je rimska stolica za živa Teodora davala tu čast II. nicejskom saboru; ja sam uvjeren, da mu je stoga ni študitski higumen n i k a d a nije priznao.

¹⁰ Zato je neispravna tvrdnja Hergenrötherova: »Äusserungen des Studiten über das zweite nicänische Concil auf einem Standpunkte stehen, den er später offenbar verlassen hat« (Photius, 250). Teodor je nešto modificirao svoj nazor, ali je njegov »Standpunkt« ostao uvijek isti.